

Tóth Sándor rézdomborításai

„Szeged, a szobrok városa...” Mily sokszor olvastam e büszkélkedő megállapítást, kezdve az évtizedekkel ezelőtti, könyvtárakban sárguló helyi újságoktól a mostanság kiadott, színes képekkel korszerűvé tett idegenforgalmi prospektusokig, melyek főleg a „Nappány városá”-nak szépségeire hívják fel a Szeged iránt érdeklődő kül- és bel-földiek figyelmét.

Mindezt nem azért említem, hogy né tán kétségbe merjem vonni az itteni plasztikai alkotások számának és színvonalának azt a magas mértékét, mely által Szeged valóban a szobrok városa rangjára emelkedett. Csupán azt az ehhez tartozó paradoxont szeretném — a teljesség kedvéért — szóvá tenni, hogy bár Tisza menti pátriánkban jöllehet sok szobor áll, mellyel nem szégyen eldicsekednünk. De ugyanakkor legalább nekünk, itt élőknek azt is tudnunk kell, hogy kőfaragókban s egyéb mintázgató művészekben — a nagyobb számú festőkhöz képest —, sajnos, bizony mindig szegény volt alföldi metropolisunk. Az az egy-egy szobrász, aki az idők során városunk falain belül dolgozott, a céhbeliak szakmai örökségeként hagyta utódjára a szepmesterségek eme ágának sok kitarást igénylő művelését.

Ilyesfajta „stafétabot-átadás”-nak éreztem azt az ünnepélyes pillanatot, amikor a múlt év tavaszán a fiatal Tóth Sándor szegedi kiállításának megnyitására voltam. A szónokló Tápai Antal, a régi szegedi szobrászgeneráció utolsó tagja, szeretettel méltatta ifjú pályatársának érdemeit, s az idősödő mester öröme-rehézségre egyaránt kiterő tapasztalt szavaival indította el őt további sikeres alkotó útjára. Azóta — bár nem hosszú idő telt el — Tóth első gyűjteményes tárlata Vásárhelyen és Szegeden kívül Gyulán is elismerést váltott ki. Az erőteljes törekvésű, tervekkel teli szobrásszal — miután műterme még nem lévén — saját kiállításán beszélgettem el, egy látogatás mentes hétfői napon, a Móra Ferenc Múzeum képtárában. A bejárati ajtó zárt biztonsága nemcsak egyedüllétünk zavartalanúsága felől nyugtatott meg bennünket, de a teremben felsorakoztatott lemezdomborítások és rajzok között egyben kedvező hangulat is teremtődött az őszinte,

sokszor mélyről jövő emberi-művészi megnyilatkozások számára. Miután pápírt és ceruzát vettem elő, kéresemre Tóth Sándor beszélni kezdett életéről, pályájáról, munkásságáról vagyis arról, hogy honnan jött, meddig jutott el és merrefelé tart.

— 1933. március 19-én, Miskolcon születtem. Apám vasesztérgályos volt. Diósgyőri munkahelyére naponta nyolc kilométert kellett bicikliznie. Sajnos, korán elhunyt. Kitartó munkabírását sohasem felejttem el, mely nagy ösztönző erőt nyújt törekvéseimhez. Négygyermekes családnak neveltetése teljesen anyám nyakába szakadt, aki mindent megtett, hogy testvéreimet s engem kitaníttasson. Művészi hajlamom már diákkoromban megnyilvánult. Mire leérettségiztem, tudtam, hogy tanulmányaimat a Képzőművészeti Főiskolán kell folytatnom. 1951 őszén az általános rajztanszakra kerültem, ahol két évig Hincz és Papp voltak a mestereim. Ez összefüggött azzal, hogy kezdetben a monumentális művészet iránt éreztem vágyat. 1953-ban átmentem a szobrász főtanszakra, itt — a fiatalon elhunyt — Gyenes Tamás, majd öt évig Kisfaludi Stróbl Zsigmond irányítása mellett mintáztam, de közvetve Pátzay Páltól is sokat profitáltam. 1959-ben, végzős növendégként, Tanácsköztársasági pályázatot nyertem a főiskolán, s ez alkalommal készült szobromat a fővárosi tanács vette meg. Ugyanebben az évben szereztem meg szobrászművészi okleveletem. Mivel otthon, Miskolcon nem sikerült elhelyezkednem, a mai alföldi művészet centrumában, Hódmezővásárhelyen telepedtem le. E patinás múltú városka nem volt ismeretlen számomra, mert főiskolásként a nyarakat Szabó Iván vezetése alatti itteni művésztelepen töltöttem. 1961-ben Szegeden, az Ipari Szakközépiskolában tanári állást vállaltam, és még ez évben megnősültem. Fiatal házasként 1962 legelején végleg Szegedre költöztem. Azóta is itt élek és dolgozom mind pedagógiai, mind szobrászati vonatkozásban.

— Első önálló kiállításon szereplő munkáim, az elmúlt négy esztendő — vagyis 1961—64-ig terjedő időszak — terméséből lettek összeválogatva. Rajzaimat és reliefjeimet a szükség szülte.

Ugyanis, minthogy sem műtermem, sem elegendő időm nem volt: a mázsás kő- vagy bronzszobrok helyett rézlemezeket kezdtem el domborítani. Persze nem ment könnyen a dolog. Az indítást Bor-sos Miklós Nemzeti Galériában látott

Tóth Sándor: Új hajtság

domborításai adták, melyeknek fortélyait titkon próbáltam ellesni. Azonban a lemezkalapálás technikai fogásait csak hosszas kísérletezés után sajátítottam el. Ma már úgy érzem, viszonylag elég jól tudom formálni a hajlékony fémlemez, s ütőszerszámaimmal sikerül a rézköpeny síkján reliefszerű alakjaimat megjelenítenem. Gondolom, a domborítások mellett is eléggé szembetűnő a ceruza-, szén- és krétarajzaim sokasága, melyekből azért tartottam lényegesnek néhány stúdiumot kiállítani, hogy érzékeltessem velük a vonalkultúra és az ábrázolási igény szerepének fontosságát tevékenységemben. Voltak, akiknek úgy tűnt, hogy rajztanulmányaim helyzetazonos megoldásúak. Pedig ezek sohasem szó szerinti formaismétlések, hanem egy-egy döntő mozdulat gondosan elemzett grafikai variációi.

— Munkásságomra jellemző, hogy érdeklődési területem meglehetősen zárt, mert főleg az ifjúság, a szerelem és az anyaság köré csoportosuló gondolataimat igyekszem kifejezni. Ezért többen leszűkített, szubjektív tematikájúnak ítélik meg domborításaimat. Mi tagadás, rajzaim és plasztikáim kétségtelen a nekem legkedvesebbeket ábrázolják, s abban az értelemben valóban magánügyek, minthogy a saját — a feleségem és gyermekemmel kapcsolatos — érzéseimet tolmácsolják. De meggyőződésem, hogy ha a legkisebb közösség — a család — öröme találkozik társadalmunk céljával, az egész emberiség harmóniáját szolgálja. Szeretném hinni, hogy a békéről, szerelemről szoborban megfogalmazott véleményem megegyezik mindnyájunk boldogságával.

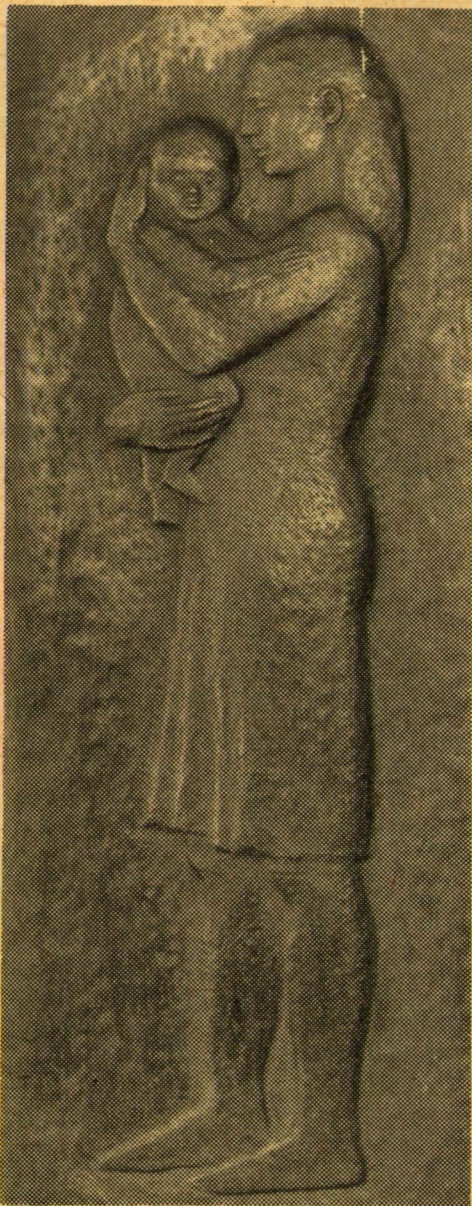
Tóth Sándor ezzel befejezte életéről és művészi útjáról szóló mondanódóját. A kis asztalka mellől — ahol beszéd közben üldögéltünk — felkeltünk. Végigsétáltunk a kiállítóteremben, s szemlét tartottunk a falakon díszlő rajzok és rézdomborítások felett. Egy-egy jelentősebb vagy fejlődést jelző alkotás előtt megálltunk. Fiatall szobrász barátomat ugyanis arra kértem, hogy tárlatvezetése során ismertesse velem munkásságának néhány műben különösen tükröző alakulását.

Legelső domborítását — 1960-ban — természetesen önmagáról készítette, mint-hogy a formálandó anyag, a rugalmas testű rézlemez tulajdonságainak bátor-talan megismerésénél a modell csak zavarta volna. A próbálkozás biztatónak mutatkozott, amely újabb, nehezebb feladatokra serkentette. Az óvatos stúdiumpofil után már meghatározott kö-

zölnivalót igyekezett kifejezni. A Mártyáyon készült Béke c. lemeze már egy lépés volt előre, de a gyakorlatlan ütések által ez a reliefje kissé eldeformálódott. További munkáinak témáját feleségével való kezdeti kapcsolatai adták meg. Hóvirágot tartó fiatal lányábrázolásai, a termékenység finom sugallóivá váltak. Azonban e domborításai is magukon viselték a kísérletezés jegyeit. A művész még nem volt ura a mereven ellenálló anyagnak. A formákat csak „körül drótozva”, kemény kontúrokban tudta kialakapálni. Az ezt követő kompozíciók, mint a Tavasz és a Szerelmek, az emberi egymásra találás lélekemelő pillanatát örökítik meg. A vonalak itt már szabadabban, lágyabban futnak, s a mintázás görcsös merevsége feloldódott. A mű tartalmának megfelelően az előadás is érzékletesebbé, harmonikusabbá lett. E műveken keresztül Tóth megtalálta önnön hangját: vagyis a számára szépet és boldogságot jelentő érzések adekvát plasztikai kifejezését. Rajzai és rézdomborításai ettől kezdve egy meghatározott gondolatkör — a tiszta szerelem és a családi öröm — jegyében fogannak, melyek nemcsak témájukban, de megjelenítésükben is konkrét egyértelműségről tanúskodnak. Mondanivalói a görög-reneszánsz formakultúrán alapuló realista szemléletmóddal vannak ábrázolva, s klasszikus eszményképeit a modernista törekvések nem zavarják meg. Szobrászatának szellemiségét áthatja — a vásárhelyi művészekkel való szoros kapcsolata révén — a nyugati absztrakt tendenciákkal élesen szemben álló hazai dél-alföldi műhely valóságfelfogása. Alakjai bármennyire is személyes jellegűek, magatartásukban öntudatosan paraszti kiállításúak.

Legszebb domborításait, a várandós fiatalasszony előtt térdelő férjét (Élet) és a világra jött apróságukat boldogan magukhoz ölelő szülőket (Család I.) ábrázoló reliefjeit — saját házastársi eszményeiként megörökítve — 1962-ben hozta létre. Külön szót érdemelnek azon alkotásai, melyeken az anyaság magas szintű érzését a tartalomhoz méltó áhítattal fejezte ki. A Feleségem és lányom, a Vásárhelyi madonna, a Lépegető és a Fürdetés c. lemezein sikerült érzékeltetnie azt az elszakíthatatlan köteléket, mely az anya és gyermeke közt van. Indokolatlan az a vélemény, hogy Tóth nem igyekszik témakörét szélesíteni. Ha csak a Juhász Gyula emlékére (1962) és a Szonáta (1963) c. kompozícióira utalunk, már ezzel is megcáfoltuk e né-

zetet. Mindkét művet a fiatal szobrász legigényesebb domborításai közé számíthatjuk. Eppen rajtuk konstatálható, hogy mennyivel sokrétűbbé vált a mintázása, mint a pár év előtti próbamezeken. A csak körvonalakra redukált

Tóth Sándor: Anya

első ábrázolásaihoz képest, ezeken már jóval gazdagabb felületmegmunkálás tapasztalható. A megjelenítettek árnyaltan süppedő és emelkedő formái a rézlap síkját szinte háromdimenziós térré változtatják. Portréi közül kiemelkednek feleségéről és önmagáról készített arcmásai, melyek lényegre törő egysze-

kat és időtlen emberi érzéseket fejeznek ki. Ilyen — többek között — egyik legutóbbi műve, az Új hajítás. Tavalyi munkái közül a Család II. c. reliefje mondható legsikerültebbnek. Téglány alakú lemezén biztos arányérzékkel szerkesztette meg az apa, anya és a gyermek egymás iránti szeretetüktől összeforrott

Tóth Sándor: Önarckép

rűséggel tükrözik az adott személyek külső és belső vonásait. Néhány — 1964-ben készült — domborításán (Anyá II., Nyár), a régi keleti, főleg az egyiptomi szobrászat hatása érződik. Részleteket mellőző, monumentális formálású, cselekvéstelen és szemlélődő alakjai szimbolikus áttétellel örökérvényű gondolato-

családi együttesét. Tóth Sándor szóban forgó — több városban megrendezett — sikeres kiállításától számított elmúlt fél évben, a fiatal szobrásszal jelentős dolgok történtek, melyekről így vall:

— Életem nagy vágya tavaly nyáron megvalósult, eljutottam Olaszországba. Láttam a Sixtinát, jártam Arezzóban,

Sienában, Assisiben, Peruggiában és Firenzében. Láttam Michelangelo 280 rajzát a Casa Buonarrotti-ban és összes itáliai szobrait, a milánói Pieta híján. Donatello és Quercia remekét Sienában. Megcsodáltam Ducciót és a legtisztabbat, Fra Giovanni da Fiesolét a firenzei San Marco-ban. Meggyőződtem, hogy a művészet lényege emberhez szólni, egyszerűen, őszintén, emberi hangon, emberi érzésekről, emberközeli dolgokról, problémákról. Olaszországi élményeim kívül, mint a családi élet keretén belül témát választó művész szeretném megemlíteni, hogy tavaly decemberben egy kisfiú és leány ikerrel szaporodva, öttagú nagycsalád lettünk. Ezzel egy időben leplezték le első köz-

téri munkámat Szegeden, a Rózsa Ferenc-emléktáblát.

Tóth Sándorról szóló ismertetésemet azzal fejezem be, hogy biztos vagyok abban — s hiszem, véleményemmel nem állok egyedül —, hogy úgy az itáliai benyomások, mint az újabb családi örömök tartalmilag és kifejezés tekintetében egyaránt mélyebbé, gazdagabbá teszik szépen fejlődő szobrászati munkásságát. Sőt azt is remélni merem, hogy az ő példáját egyre több szobrászfiatal követi, s itteni letelepedésük által Szeged egyszer nemcsak a szobrok, de a szobrászok városa is lesz.

SZELESI ZOLTÁN

Mesterségek iskolája

Az iskola nevét már kőbe vésték. Nem híre, nagysága miatt, s nem is hitegésből, egyszerűen azért, mert így stílszerű. A mésző tábla mögött ugyanis — melyen ez sorakozik komoly betűkből: Tömörkény István szakközépiskola — kőfaragó, keramikus és kéziszedő diákok bírkóznak a kemény vagy túlon túl engedelmes anyaggal, márvánnyal, kővel, gipsszel, ólommal, agyaggal. Birkóznak, a szó köznapi és nemesebb értelmében egyformán, mert a kalapács emelgetéséhez, a véső forgatásához, a fazekaskorong pörgetéséhez meg a szedőszekrény kitartó kerülgetéséhez nemcsak fizikai erő, kéz és láb kell, hanem szem, szív és ideg is. Itt ugyanis nem műtermek sorakoznak, még ha oly esztétikus és ihlető is minden az üveghomlokzat mögött, hanem műhelyek. A munka ütött tanyát a Tiszapart öreg gimnáziumában, a maga zajával, lázával. Az a fajta munka, amit művészségnek hívtunk régen, amikor még volt...

Farkas Pali naplójából

Egyik gyerek eltört egy kalapácsnyelet. Nekiállt és újat faragott bele. De milyet! Száz iparos közül kilencven

nem ad annyit a szerszámjára! Farkas Pali pedig ilyesformán emlékezett meg munkanaplójában, harmadikos korában, négy vésőjéről:

Száz négyzetméternyi területet kaptunk a kőfaragó telepen. Gaz, mohos kővek, szemét... Ahogy elrendeztük, acél- és vasdarabokat leltünk. Aztán vittünk egy tábort kohó, az acél nemesebbjét kibálogattuk; megkalkpáltuk, kireszeltük és megedzettük. Nekem négy véső jutott. Ezek az én legkedvesebb vésőim...

Talán érzik ennek a két epizódnak a szellemét. Hogy csúnya szóval éljek: a munkához való viszonyt sejtetik. Mert a munka szeretete a szerszám becsületénél kezdődik.

— Melyik a legkedvesebb, legszebb szakma?

— *Mindegyik szép... de talán az enyém a legszebb* — így felelek, és így esküsznek a gyerekek jövődi mesterségükre, ki-ki a magáéra. S ezt is érdemes lenne kőbe vésní. Meg azt: ezek a gyerekek nem azért várták a karácsonyi szünetet, hogy kikapcsolódjanak, s lazábbra vehessék a gyeplőt. Napokkal előbb ott kerülgettek Diós József igazgató ajtaját, hogy a szünetben is dolgozhassanak.